

KONGRESI, SIMPOZIJI, DRUŠTVENO ŽIVLJENJE

POROČILO O XXV. ZBOROVANJU SLOVENSkih ZGODOVINARJEV V MURSKI SOBOTO OD 1. DO 3. OKTOBRA 1990

Na jubilejnem petindvajsetem zborovanju slovenskih zgodovinarjev v Murški Soboti, ki sta ga organizirali Zveza zgodovinskih društev Slovenije in Zgodovinsko društvo za Pomurje, se je zbralo preko 300 udeležencev, med njimi največ učiteljev in profesorjev zgodovine. Prva dva dneva sta bila delovna, zadnji dan pa je bil namenjen spoznavanju lepote in kulturnih spomenikov Prekmurja, ki je za mnoge pomenil prvi stik s to pokrajino. Odmaknjenost od Ljubljane ali pa kak drug razlog je botroval slabemu odmevu zborovanja pri slovenski politiki, ki se kljub vabilu ni odzvala in ni pozdravila udeležencev, kot tudi v osrednjih medijih. To je toliko bolj presenetljivo, ker sta bili na programu dve aktualni temi: migracijska gibanja pri Slovencih in pogovor o novih vsebinah pouka zgodovine v naših šolah. Na zborovanju sem pogrešal tudi predstavnike drugih znanstvenih strok, zlasti tistih, ki so jim migracijska gibanja predmet raziskav. Ali je to odraz nezainteresiranosti za delo drugih ali le slabe medsebojne informiranosti? Za dobro organizacijo srečanja in prijetno počutje udeležencev se moramo zahvaliti predvsem Zgodovinskemu društvu za Pomurje oz. kolegici Metki Fufjsovi in financerjem (Republiškememu komiteju za kulturo, Republiškememu komiteju za raziskovalno dejavnost in tehnologijo ter Skupščini občine Murška Sobotna).

Po prijazni dobrodošlici soboškega župana Andreja Gerenčarja so prvi dan sledili referati o migracijskih gibanjih pri Slovencih. Temo so predlagali prekmurški organizatorji, saj je bil ta konec Slovenije že od najstarejših časov vedno pod močnimi selitvenimi tokovi. Mimogrede povedano: Prekmurje kot izselitveno področje je v slovenski znanosti relativno najbolj obdelan prostor z vidika trajnega in zlasti sezonskega izseljevanja od srede 19. stoletja dalje. O izseljevanju iz Prekmurja, s poudarkom na migracijah na drugo stran Mure, je poročal *Ludvik Olas*. Regionalnemu vidiku so bili posvečeni še trije prispevki: *Andrej Vovko* je govoril o izseljevanju iz Primorske med obema vojnama, tržaška rojaka *Majda Kodrič* in *Aleksej Kalc* o izseljevanju iz Beneške Slovenije in kolega iz Madžarske *Jenő Rácskáy* o migracijah prebivalcev Železne županije v obdobju dualizma (1867—1914). Vovkov prispevek je opozoril na vprašanje slovenskih beguncev iz Primorske, ki so pred raznarodovalnimi pritiski po letu 1920 bežali v slovenski del Jugoslavije. Ali tudi te Slovence štejemmo med izseljence? Pri slovenskih raziskovalcih raznih znanstvenih disciplin najdemo različne opredelitve pojma »izseljenec«, kar kaže na terminološko nedorečenost, ki je nedvomno tudi posledica neuskklajenega razvoja strokovnega jezika vsake znanosti zase. Kodrič in Kalc sta osvetlila izseljevanje beneških Slovencev v širšem furlanskem prostoru ter opozorila na skupne točke tega procesa. Po svojem pristopu je bil prispevek zgodovinsko-sociološki pogled te problematike.

Bogo Grafenauer je namenil prvi del referata kratkemu pregledu najpomembnejših svetovnih migracijskih gibanj, drugi del pa srednjeveškim migracijam na Slovenskem. Gibljivost prebivalstva je stalnica v razvoju človeške družbe in pozna viške in umiritvena obdobja. Turško obdobje je poznalo mnoge premike prebivalstva v slovenski prostor, o čemer je poročal *Ignacij Voje*. Posledica teh premikov so bile etnične spremembe v vzhodnih predelih, npr. v Beli Krajini, kjer v nekaj vaseh še danes živijo potomci srbskih priseljencev tega obdobja. V celoti lahko rečem, da za čas do 19. stoletja niso raziskani vsi vidiki priseljevanj in notranjih selitev v slovenskem prostoru, še manj izseljevanj v tujino. Omenim naj, da je izseljevanju v tujino posvetil še največ raziskovalnih naporov Ferdo Gestrin v okviru selitev Slovanov v italijanski prostor od srednjega veka dalje, s poudarkom na obdobju od 15. do 17. stoletja.

Proučevanju modernih migracijskih gibanj v 19. in našem stoletju je bilo na zborovanju posvečenih več referatov. Poleg že omenjenih prispevkov z regionalnega vidika so bili prebrani še širše zasnovani. *Jasna Fischer* je govorila o notranjih migracijah od srede 19. stoletja do prve svetovne vojne. Največ pozornosti je namenila rasti mestnega prebivalstva. Omenim naj, da je le ta referat sprožil diskusijo na koncu prvega delovnega dne (diskutant *Vasilij Melik*). O koncentraciji delavstva v revirjih in industrijskih centrih v Sloveniji med obema vojnama je razmišljal *France Kresal*. Industrijski razvoj je bil glavni vzpodbujevalec notranjih premikov delavstva v smeri podeželja—industrijski centri. Migracijskim gibanjem po letu 1945 sta bila namenjena dva prispevka: demograf *Janez Malačič* je napisal referat o zunanjih migracijah Slovencev po drugi svetovni vojni. Del razmišljanj je namenil priselje-

vanju, saj je Slovenija ravno v tem času postala pretežno imigracijski prostor z vsemi negativnimi posledicami, ki se kažejo ali se bodo šele pokazale (npr. izseljevanje strokovno in visoko izobraženih Slovencev in priseljevanje manj izobraženih iz drugih etničnih, kulturnih in civilizacijskih sredin). O notranjih migracijah je razmišljal Zdenko Cepič, ki se je v prebranem prispevku omejil na čas do začetka šestdesetih let.

O izseljevanju Slovencev v tujino do druge svetovne vojne v luči dotedanjih raziskav sem govoril podpisani (*Marjan Drnovšek*). Prebral sem le povzetek o publicističnih in raziskovalnih dosežkih pri obravnavanju izseljevanja do druge svetovne vojne, objavi pa prepustil razmišljanja o terminoloških, časovnih in prostorskih vprašanjih opredeljevanja tega procesa in o povojnih raziskovalnih načrtih, rezultatih in organizacijskih oblikah proučevanj izseljenjske problematike. *Matjaž Klemenčič* je v kratkih potezah orisal delovanje ameriških Slovencev. To je bil tudi edini referat, ki je obravnaval življenje in delo slovenskih izseljencev v novi domovini. Da povzamem: organizator je želel poudariti migracijska gibanja znotraj slovenskega prostora, čeprav bi bilo zanimivo in potrebno zajeti migracije v celoti, vključno z delovanjem Slovencev v novi domovini. Sirjenje zanimanja za Slovence na tujem v slovenski javnosti zahteva tudi znanstvene odgovore o zgodovinskih koreninah tega procesa, o ohranjanju in izginjanju slovenskih etničnih otokov v vseh delih sveta in še o marsikaterih vidikih bivanja slovenskih izseljencev na tujem. Tak pristop pa ni mogoč brez vključitve vseh znanosti, ki proučujejo izseljenstvo, kar naj bi bil predmet posebnega multidisciplinarnega simpozija.

Dopoldanski del drugega delovnega dne je bil »lokalno« obarvan. Poslušalci smo dobili pregled razvoja prekmurskega prostora od najstarejših poselitev Prekmurja (*Irena Savel*) do druge svetovne vojne s prispevkom *Metke Fujs* o značilnostih madžarske vojaške in civilne uprave v Prekmurju med vojno. O srednjeveških omembah Sobote oz. Murske Sobote in o njenem grbu je govoril mariborski pomožni škof *Jožef Smej*. Z jasno in prepričljivo besedo poznavalca in ljubitelja Sobote je opozoril na simbole, med katere uvrščamo tudi grbe, ki bi morali biti, po njegovih besedah, svetinja in se ne bi smeli stalno spreminjati. Zato naj vsebujejo elemente, ki niso vezani na vsakokratne oblastne apetite in ideologijo. Na umetnostne »importe« v Prekmurju — če se ne motim, so bili mišljeni stilni vplivi — nas je opozoril *Janez Balazic*. S podrobnim številčnim prikazom razvoja prebivalstva v okrajnem glavarstvu Ljutomer v letih 1880—1910 nas je seznanil *Ivan Rihtarič*. O političnem oz. strankarskem življenju v Prekmurju med obema vojnama je govoril *Franc Kuzmič*. Direktor arhiva iz Zalaegerszega *Endre Gyimesi* nam je predstavil madžarske vire za zgodovino Prekmurja s posebnim poudarkom na dokumentih iz svojega arhiva. Oba madžarska referenta sta poskrbela za prevod prispevkov, ki smo ju dobili v pisni obliki, sama pa sta govorila v madžarščini. Etnično vitalnost manjšin na območju Prekmurja, Porabja in avstrijske Stajerske je bila predmet zanimanja *Albine Nečak-Lük*. Referatov je sledila krajša nepolemična diskusija, ki je le dopolnila nekatere referate (diskutanta: *Vanek Šiftar, Andrej Hozjan*).

V pogovoru z nekaterimi poslušalci je bila izražena kritična misel o suhoparnosti oz. obremenjenosti referatov s številčnimi podatki, ki so oteževali koncentracijo spremljanja. Marsikateri je pogrešal pregledne in analitične prispevke, ki bi dopolnili učiteljevo znanje, večkrat pa se je omenjala tudi ozka tematska usmerjenost referatov ipd. Žal ni nihče tega javno povedal v diskusiji. Kljub temu naj bodo ti kritični odmevi zapisani in vredni premisleka pri organizaciji naslednjega zborovanja.

Z napetim pričakovanjem in z veliko udeležbo se je v popoldanskem delu drugega dne zborovanja začel razgovor o strokovnih pogledih in željah pri pripravi novih vsebin pouka zgodovine. Prelomna dogajanja v slovenski družbi pogojujejo tudi neobremenjena razmišljanja o vsem, tako tudi o zgodovinopisju na splošno in zlasti o vsebinah pouka zgodovine. Stari pogledi so se kresali z novimi, mnogo je bilo nerazumevanja ter užaljenosti, izrečenih je bilo mnogo pikrih besed. Kljub vročičnemu ozračju pa je razgovor minil mirno s predlogom moderatorja Janka Prunka, da se sprejme prispevek Petra Vodopivca kot temelj bodočega razmišljanja o spremembah.

V uvodnem delu je *Darja Mihelič* poudarila nekaj kritičnih misli o dosedanjem deskriptivnem poučevanju zgodovine s premajhnim posluhom za današnje probleme, ki imajo svoje korenine v preteklosti (npr. ekologija). Osrednji poročevalec je bil *Peter Vodopivec*, ki je očital šolski zgodovini preveliko utesnjenost v boljševidske ideološke okvire, ki so pogojevali enostranskost seznanjanja s preteklostjo in poveljevali materialno nad duhovnim. V prihodnje naj bi dobili učenci širok spekter zgodovinskega znanja, pogled na preteklost oz. svet pa naj bi sami oblikovali. Izhajanje iz sodobnosti, poudarjanje zgodovine vsakdanjega življenja, podajanje zgodovine NOB v kontekstu evropske zgodovine druge svetovne vojne, to so nekatere konkretne misli Petra Vodopivca glede vsebinskih sprememb pouka zgodovine. Tudi učitelj naj ima pravico, da sam izbira teme, katerim želi dati večji poudarek. Naloga pouka zgodovine ni oblikovanje učenca v lojalnega in pokornega patriota, ampak v kritično mi-

slečega človeka. Voditelj okrogle mize *Janko Prunk* je navedel konkreten pristop pri poučevanju svetovne zgodovine kot kulturnega in civilizacijskega procesa na nivoju razumljivosti, jasnosti in sprejemljivosti za mladega človeka od 11. do 15. leta starosti, ki ga je že leta 1935 objavil kulturni zgodovinar Gombrich (*Wissenschaft für Kinder, Weltgeschichte von der Urzeit bis zur Gegenwart*).

V razgovor se je vključila *Prvenka Turk* z opisom dosedanjih naporov Zavoda za šolstvo in z opozorili pred »kaotičnim« ravnanjem in laicizmom. Njeno razmišljanje je podprl tudi *Stefan Trojar*, ki je hkrati omenil, da je bila zgodovina vedno odraz družbenopolitičnega sistema. O vlogi zgodovine kot ene treh temeljnih strok (poleg jezikoslovja in matematike) ter o dosedanjih prizadevanjih te stroke za spremembe poučevanja je govoril *Bogo Grafenauer*, ki je razmišljanje zaključil z mislijo, da so bila vsa dosedanja prizadevanja nesprejemljiva za oblikovalce šolske politike, zlasti za Zavod za šolstvo. Svoje misli na temo so razgrnili tudi *Ignacij Voje*, *Ferdo Gestrin* in *Dušan Nečak*, oglasili pa so se tudi učitelji zgodovine, med katerimi je *Nuša Kern* opozorila na razkol med stroko in praktiki. Zavzela se je za bolj elastičen in širok učni načrt, ki naj bi olajšal delo učiteljem, hkrati pa učenca naučil zgodovinsko misliti.

Marsikdaj je razgovor zašel od vsebinskih vprašanj k tehnično-didaktičnim. Zato se je Peter Vodopivec vključil v razgovor s predlogom, da se posveti več pozornosti novim vsebinam, njihovi realizaciji in sestavi novih učbenikov. Predsedstvo Zveze zgodovinskih društev Slovenije je bilo zadolženo, da z delovno skupino pristopi k uredništvu misli, ki so bile izrečene v Vodopivčevem predlogu.

Razgovor je pokazal, da je bilo javnih srečanj med znanstveniki (teoretiki) in učitelji (praktiki) ter oblikovalci šolske politike vseeno premalo, zlasti pa so premalo poslušali drug drugega. Sedaj je čas, da se na podlagi mnogih izrečenih idej dosežejo konkretni rezultati ob sodelovanju vseh, ki želijo izboljšati pouk zgodovine v naših šolah.

Marjan Drnovšek

OBČNI ZBOR ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Murska Sobota, 1. oktobra 1990

POROČILO O DELU ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE 1988—1990

Odkar se je Zgodovinsko društvo za Slovenijo na zborovanju slovenskih zgodovinarjev v Ljubljani 1980 formalno preoblikovalo v Zvezo društev zgodovinarjev na slovenskem področju, smo bili na zborovanjih zgodovinarjev redno priča pojavu, da so se skupščine oziroma občni zbori zgodovinarjev vlekli v nedogled. Na njih so se namreč poročilo o delu Zveze, poročilom o delu njenih štirih sekcij, blagajniškemu poročilu ter poročilom o izhajanju osrednjih zgodovinskih glasil, pridružila še ločena poročila o delu vsakega lokalnega zgodovinskega (oziroma muzejskega) društva posebej (če niti ne omenjamo poročil nadzornega odbora in overovateljev zapisnika). Vsako povečanje števila lokalnih društev je povečalo tudi število poročil in s tem podaljšalo trajanje občnega zbora. Vrhunec je bil v tem pogledu dosežen pred dvema letoma na Ptuj, ko je bilo potrebno občni zbor prekiniti in ga nadaljevati naslednjega dne. To je bil povod, da smo se že na prvem sestanku novega izvršnega odbora Zveze dogovorili, da bodo poslej občni zbori zgodovinarjev potekali poenostavljeno. Za sprejemanje poročil lokalnih zgodovinskih društev so namreč pristojni njihovi lastni občni zbori, medtem ko delegatsko sestavljeni občni zbor Zveze formalno ni upravičen za sklepanje o delovnih poročilih društev na terenu. Delo štirih sekcij Zveze pa sodi v njeno osrednjo dejavnost. Poslej naj bi se na občnih zbora Zveze predstavilo le eno samo, globalno poročilo o delovanju Zveze, njenih sekcij in lokalnih društev. Ločeno naj bi se predstavila poročila o blagajniškem poslovanju, o izhajanju glasil ter — na izrecno željo — o delu tistih sekcij, ki bi se v preteklem mandatnem razdobju izjemno izkazale s svojo dejavnostjo. Pred zborovanjem smo se torej obrnili na vsa lokalna zgodovinska društva in na obe muzejski društvi, ki so kolektivni člani Zveze, in na sekcije. Zaposlili smo jih za pisna poročila o njihovem delovanju v preteklih dveh letih ter za skico njihovih načrtov za nadaljnje delo.

To poročilo bo najprej predočilo formalno zgradbo Zveze, smisel in pomen, ki naj bi ga Zveza imela za zgodovinsko stroko, a tudi težave, ki jih njena zapletena organizacija predstavlja za učinkovito poslovanje. Za marsikaterega zgodovinarja bomo pri tem govorili o zanj znanih dejstvih, velika večina pa doslej s temi stvarmi še ni bila seznanjena. Sledila bo globalna slika konkretnega dela in načrtov organiziranih zgodovinarjev na Slovenskem.

Začnimo najprej z organizacijo slovenskih zgodovinarjev. Zgodovinarji in ljubitelji zgodovine pri nas se lahko včlanijo in organizirano delujejo v enem ali več od de-